

ПРОБЛЕМИ ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Проаналізовано структуру фінансової безпеки України та окреслено способи забезпечення її основних складових.

Ключові слова: фінансова безпека, грошово-кредитна безпека, валютна безпека, безпека фондового ринку, безпека страхового ринку

Постановка проблеми. В умовах формування ринкової економіки перед українським суспільством постало завдання захисту національних економічних інтересів, зокрема у фінансовій сфері. Безпека досягається шляхом реалізації єдиної державної політики в області гарантування безпеки із використанням системи заходів економічного, соціального, організаційного характеру. Протидія потенційним і реальним загрозам з метою гарантування фінансової стійкості та незалежності є найважливішою функцією держави. У зв'язку з цим набуває актуальності дослідження питань, пов'язаних з проблемою забезпечення економічної безпеки в цілому та фінансової зокрема.

Стан дослідження. Фінансова безпека є предметом досліджень багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. Суттєвий внесок у її розвиток доклали такі науковці, як О. Барановський, З. Варналій, А. Гальчинський, М. Єрмошенко, В. Мунтіян, А. Сухоруков та ін. Однак небагато робіт присвячено ґрунтовному аналізу фінансової безпеки в розрізі її складових та проблем забезпечення кожної з них.

Мета статті – проаналізувати способи забезпечення основних складових фінансової безпеки України.

Виклад основних положень. Особливе місце в системі забезпечення фінансової безпеки, на нашу думку, займає розробка стратегії розвитку грошово-кредитної та банківської системи України, в основі якої повинні лежати принципи подолання фінансових суперечностей та забезпечення макрофінансової стабільності. Головними напрямками її реалізації мають стати заходи, спрямовані на недопущення реалізації потенційних загроз, а саме: реалізація антикризових заходів щодо стабільності національної грошової одиниці; подолання проблеми недостатності грошової маси в готівковому обігу та її скорочення у тіньовому секторі; активне залучення банківського капіталу у структурні перетворення національної економіки; підвищення рівня управління активами і пасивами банків шляхом створення системи страхування ризиків; зниження рівня доларизації національної економіки тощо.

Важливим інструментом регулювання фінансових потоків є державний бюджет України, розбалансованість якого є реальною загрозою фінансовій безпеці держави. Дефіцит державного бюджету у відсотках до ВВП у 2010 р. становив 5,9 %, що є найвищим показником за останні сім років [3]. При цьому головним джерелом його фінансування були внутрішні та зовнішні запозичення. Основними

напрямами бюджетної політики в Україні є реформування податкової системи в контексті стимулювання підприємницької діяльності та зменшення податкового тягара; оптимізація рівня бюджетного дефіциту, пошук альтернативних джерел його покриття; знаходження додаткових джерел доходів бюджету; раціональний розподіл видатків між ланками бюджетної системи тощо.

Найвагомішими критеріями формування та виконання державного і місцевого бюджетів відповідно до вимог фінансової безпеки можуть бути: дотримання національних інтересів та забезпечення економічного суверенітету при ухваленні державного бюджету; забезпечення самостійності державного бюджету і стабільності дохідної частини як гарантії виконання соціально-економічних функцій держави; надання державному бюджету інноваційного, а не споживчого характеру; забезпечення принципів цілісності і єдності бюджетного процесу та ін.

В Україні за роки її незалежності формування державного боргу відбувалося значною мірою хаотично, під впливом потреб оперативного фінансування, поточних потреб бюджетних видатків, що наклало свій відбиток на його структуру та обсяги. Борговий метод покриття дефіциту державного бюджету в Україні почав використовуватися з 1995 р., коли держава проводила активну політику із залучення фінансових ресурсів на внутрішньому та зовнішньому ринках капіталу через механізм емісії державних цінних паперів (ОВДП та ОЗДП).

Сукупний державний борг (прямий та гарантований) у 2010 р. зріс на 36,4 % порівняно з попереднім роком, або на 14,476 млрд дол., до 54,289 млрд дол. (або 432,3 млрд грн), за даними Міністерства фінансів України, а частка сукупного державного боргу до ВВП на кінець 2010 р. становила 41,7% [5].

Проведений аналіз боргової політики держави та оцінювання рівня боргової безпеки дозволяє констатувати, що за міжнародними стандартами тягар боргу для України не є надто загрозливим для економічної безпеки України. Україна ще не перебуває у стані критичної залежності від зовнішнього фінансування і спроможна своєчасно та в повному обсязі покривати свою заборгованість валютними надходженнями від експорту та має потенціал щодо покриття витрат, пов'язаних з державними запозиченнями, за рахунок коштів державного бюджету. Однак, з іншого боку, стрімке зростання зовнішнього державного боргу, особливо гарантованого державою зовнішнього боргу, справляє тиск на державний бюджет і всю фінансову систему країни.

Питання забезпечення грошово-кредитної безпеки торкаються і динаміки грошової маси, особливо готівки поза банками. Так, питома вага готівки в загальному обсязі агрегату М3 становила 30,6%, а готівкові кошти в обігу поза депозитними корпораціями (МО) за рік зросли на 16,5% і становили 183 млрд грн. [4].

Найбільший інтерес сьогодні викликає проблема доларизації, що є однією з суттєвих загроз фінансовій безпеці держави. Недовіра до національної валюти стимулює до заощаджень у іноземній валюті. Значна частка іноземної валюти у вигляді активів і пасивів розміщена у банківській системі. Зокрема, частка кредитів і депозитів в іноземній валюті у 2010 р. становила 51,1 та 42,0 % відповідно, а рівень доларизації перевищив порогове значення (25%). Без сумніву, високий рівень доларизації економіки України обумовлює значні валютні ризики у разі знецінення національної валюти, зменшує ефективність механізмів грошово-кредитного і валютного регулювання НБУ, підвищує вразливість фінансової системи і створює загрозу виникнення боргової кризи. Зниження рівня доларизації в Україні можливе за умови підтримки стабільної курсової динаміки, зміни пріоритетів кредитної

політики банків, зменшення обсягів зовнішніх запозичень, скорочення участі НБУ на валютному ринку та ін.

Головними загрозами валютній безпеці сьогодні є надмірне наповнення внутрішнього валютного ринку іноземною валютою, зменшення обсягів валютних резервів НБУ, значний відплив капіталу, неповернення валютних цінностей, що незаконно перебувають за межами держави, зростання тіньового сегменту валютного ринку тощо. За підрахунками окремих дослідників, за період 2004–2010 рр. відтік капіталу з України перевищив 22 млрд. дол. США [2, С.17]. Актуальним є питання обмеження вивозу національного капіталу за кордон, за винятком реалізації проєктів, що сприяють просування вітчизняних товарів і послуг за кордон.

Процес забезпечення валютної безпеки повинен ґрунтуватися на ефективній дії механізму валютного регулювання, основне завдання якого – зниження девальваційних очікувань, подолання високого рівня доларизації, а також розв’язання багатьох важливих завдань економічного та соціального характеру. Формування ефективного механізму валютного регулювання має відбуватися на основі нової парадигми, яка втілює світові тенденції лібералізації руху потоків капіталу.

Безпека фондового ринку передбачає оптимальний обсяг капіталізації ринку, здатний забезпечити стійкий фінансовий стан емітентів, власників, покупців, організаторів торгівлі, торговців, інститутів спільного інвестування, посередників (брокерів), консультантів, реєстраторів, депозитаріїв, зберігачів та держави в цілому.

Значні темпи залучення фінансових ресурсів через фондовий ринок України пов’язані певною мірою зі збільшенням кількості інвестиційно привабливих емітентів, зростанням обсягів випусків цінних паперів, підвищенням цін на цінні папери підприємств банківського сектора, електроенергетики, металургії, нафтогазового сектору. На думку багатьох дослідників, національний фондовий ринок перебуває лише на стадії становлення і має специфічні риси, які вирізняють його з-поміж розвинених ринків.

У той же час світова практика переконливо демонструє, що чим більшим є обсяг грошей в обігу, тим більшою є фондова частка у господарському обороті, і тим вищою є капіталізація ринку по відношенню до ВВП.

Вагомий вплив на рівень фінансової безпеки держави здійснює страховий ринок та ступінь його розвитку. Страхування виступає своєрідним економічним механізмом, який нейтралізує негативний вплив дестабілізуючих чинників та забезпечує стійкість національної економіки до внутрішніх і зовнішніх впливів. Внутрішні загрози фінансовій безпеці страхового ринку зумовлені недостатньою платоспроможністю та неадекватною економічною політикою страхових компаній, що призводить до зниження фінансової надійності страхових компаній. Зовнішні загрози викликані надмірною залежністю національних страхових галузей від іноземного капіталу; посиленням конфліктів та недобросовісної конкуренції в сфері страхування; високим ступенем концентрації фінансових ресурсів на міжнародних страхових ринках та інтеграції у сфері перестраховування та ін. [1].

Механізм забезпечення фінансової стійкості страхового сектору національної економіки, на наш погляд, являє собою сукупність відповідних нормативно-правових, економічних, організаційних і управлінських важелів впливу, спрямованих на досягнення поставлених цілей. З метою гарантування фінансової стійкості вітчизняних страхових компаній та зміцнення фінансових основ національної страхової системи необхідні: вдосконалення нормативно-правового забезпечення

системи нагляду та контролю за діяльністю страховиків; проведення заходів, спрямованих на підвищення рівня захисту інтересів споживачів страхових послуг; посилення дієвості заходів щодо підвищення конкурентоспроможності національного страхового ринку.

Отже, аналіз основних складових фінансової безпеки України показав, що рівень фінансової безпеки в розрізі усіх її складових є невисоким, і, як наслідок, – вразливим до внутрішніх та зовнішніх загроз. Головними завданнями забезпечення формування ефективного фінансового ринку в нашій державі, а відтак – підвищення рівня його фінансової безпеки, на наш погляд, повинні стати: розроблення та реалізація дієвої державної політики у фінансовій сфері; приведення чинного законодавства у відповідність до норм, правил і вимог ЄС; забезпечення умов для розвитку конкуренції; створення умов вдосконалення державного нагляду за фінансовою діяльністю

Список використаних джерел

1. Бароновський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) : монографія / О.І. Бароновський. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. – 759 с.
2. Береславська О.І. Механізм валютного регулювання в Україні [Текст]: автореф дис. ... доктора екон. наук: 08.00.08 / Береславська О.І.; Національний університет державної податкової служби України. – К., 2011 – 34 с.
3. Бюджетний моніторинг: аналіз виконання бюджету за 2010 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/Budget-Monitor/KV_IV_2010_Monitoring_ukr\(1\).pdf](http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/Budget-Monitor/KV_IV_2010_Monitoring_ukr(1).pdf)
4. Звіт Національного банку України за 2010 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=77106>
5. Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.

***Annotation.** The article analyses of the structure offinancial security of Ukraine and defines the ways of providing its main components. – анотація*

***Key words:** financial security, monetary security, currency safety, security, stock market, insurance market security. – ключові слова.*

УДК 631.16:65.011.7

Сафронська І.М., к.е.н., доцент Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва;

Пеняк Ю.С., к.е.н., доцент Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА

Розглянуто теоретичні аспекти та практичні підходи визначення ймовірності банкрутства підприємств. Застосовано методи діагностики ймовірності банкрутства на прикладі сільськогосподарського підприємства.

***Ключові слова:** ознаки неплатоспроможності, модель, ймовірність банкрутства.*

Постановка проблеми. Банкрутство підприємств в Україні є поширеним